

KULTÚRA – MINDEN ALKALOMRA (GONDOLATOK MARÓTI ANDOR: A NÉLKÜLÖZHETETLEN KULTÚRA KÖNYVÉRŐL)

Dacolva irányzatokkal, előítéletekkel, a túlzott digitalizációval, globalizációval – Maróti Andor újra kifejtette: a kultúra nélkülözhetetlen nemcsak a tudományos megismerés szempontjából, hanem a mindennapi élet valamennyi területén.

Új könyve négy fejezetre tagolódik, melyet keretbe foglal a szubjektív bevezető, illetve a Szerző főbb munkáinak felsorolása. Maróti Andor kultúraelméleti érdeklődése, kutatásai, könyvei, egyetemi jegyzetei, tanulmányai hol közvetlenül, hol közvetetten, de mindig a kultúra különböző létformáira irányítják figyelmünket. Számos definíciós kísérlet, érvelés után ma már bátran vállalja azt a ténymegállapítást, hogy a kultúra nélkülözhetetlen az ember életében. A könyv szerkezete tükrözi a Szerzőnek azt a szándékát, hogy érvelését makro-szintről indítja, a kultúra társadalmi meghatározottságát elemzi a közgondolkodás, az egyéni azonosulás és önfejlődés oldaláról. Nem kerül meg a nemzeti kultúra fogalmát sem, bizonyítva: minden gondolatunk, cselekvésünk kulturális identitásunkat fejezi ki, melynek nincsenek nyelvi akadályai, csak a személyiség nyitottsága vagy zártsága korlátozza az értékek terjedését. A hagyományok őrzése és megújítása éppúgy szervül ebben a felfogásban, mint a kreativitás igénye és fontosságának hangsúlyozása. A kultúra nemzetmegőrző, megújító funkcióit a művészetek közvetítésében látja Maróti Andor, melynek a befogadók az élvezői, ugyanakkor felelősséggel tartoznak mindenkori a kultúra átadásáért.

Az interperszonális kultúra határai kitágultak, ezért Clifford Geertz, Abraham Harold Maslow és Eric Fromm nézetei éppúgy beépülnek a széles horizontú kultúra-fogalom bemutatásába, mint azoknak a klasszikus ellentétpároknak a megemlézése (nyílt és zárt, helyes-helytelen), amelyek a hetvenes évek angolszász kísérleteiben csakúgy felbukkantak (pl. Osgood, Barron, Asch), mint a Maróti által említett orosz íróknál, Szemjonovics Leszkovnál. Ezt a dichotóm felfogást igyekszik a Szerző meghaladni, és érvelésével a nézetek közötti egyensúlyt megteremteni. Az egyéni cselekvés nyitottsága mellett a társadalomba való beilleszkedést, a csoporttal való azonosulást és megújítást szorgalmazza gazdag példaanyaggal, amely Szofoklészról Csányi Vilmoson

át Tönniesig, Herskovitsig, Szűcs Jenőig terjed, és lényegében a csoport egységesítő és inspiráló szerepéről szól.

Láthatóan Maróti könyvének első fejezete tehát a nagy elméleteket veszi górcső alá.

A második fejezetben a gondolkodásmód változásáról ír különböző aspektusból. Felfogása szerint a szimbolikus gondolkodás az alapja a kultúrának. Carl Gustav Jung-ra hivatkozva amellel érvel, hogy a valóság megismerése és elemzése messze túlmutat az asszociációk rendszerén, folyamatosan újraalkotásra, szintetizálásra ösztönzi az egyént, aki döntően a nyelvi kommunikáció sokszínűségét használja föl a differenciált nagyvilág megértésére és saját gondolatai közvetítésére. Következésképpen megkerülhetetlen immár az alkotás és a befogadás folyamatának áttekintése, azok az értékproblémák, amelyekkel a kultúra szociológiáját vizsgálók évtizedek óta foglalkoznak (pl. Taylor, Vitányi, Kapitányék). Nézetem szerint a befogadás jellege szerint mindig kettős: egyes elemei konkrétan megjelennek az egyén tudatában, gyakorlatában, mások csak lappanganak. Ez a kétféle viselkedésmód sohasem válik el egymástól, és mindig egyszerre van jelen, csupán erőssége, kiterjedése és tartóssága változik. A befogadás folyamatában (az élményszerzésben) valami részleges valami egészszel kerül kapcsolatba, s így különféle lelki minőségeket hoz létre. A művek megértése, feldolgozása után olyan új elemekkel gazdagodik, differenciálódik, olyan élményanyag manifesztálódik benne, amely alkalmassá teheti makro- és mikrokönyvet átformáló, plasztikusabb ismeretére, sőt cselekvésre is készítheti. Milyen ez a cselekvés? Az önépítésen túl környezetformáló, optimális esetben pedig alkotó jellegű.

Megkerülhetetlen a kultúráról szóló diskurzusban a tömegesség, a közérthetőség kérdése, s ezzel párhuzamosan az ún. „tömegember” kifejezés értelmezése. Maróti Andor az elszigetelődést, a kívülről irányítotttságot, a gyűlölködést okolja a beszűkült horizontú, a konzerv-kultúrán élő és azt minőségnek kikiáltó tömegkulturális termékek elterjedésének és térhódításának, az egyéni felelősség kikerülésének, illetve a társadalomra való áthárítása technikájának hátterében.

A harmadik fejezet ismét visszatér a gondolkodás filozófiai alapjaihoz. Az emberi lét koronkénti szabályozóit elemezve markánsan megjelenik az individuum egyre erősebb szabadságvágya és igénye az önálló teljesítmény megalkotására, elfogadtatására. A személyes tér kitágulásával egy időben azonban a kulturális tér beszűkül, alkotóelemeire bomlik, esetlegessé válik. Maróti Andor éppúgy felteszi a kérdést, mint azok a kiemelt gondolkodók (Rousseau, Kant, Dilthey, Simmel, Spengler, Rickert stb.), akik az önérték, az „igazi kultúra” megteremtésének esélyeit latolgatták. Ez a megközelítés azonban kiemeli a kultúrát a valóságos élethelyzetekből, a társadalmi folyamatokból, elszigeteltté és a többség számára elérhetetlenné, áttekinthetetlenné teszi. A Szerző e feszültség feloldására az antropológiai megközelítést javasolja, ahol a kulturális szükség-

letek sokfélesége (Malinowski, Geertz) jelentheti a környezet és önmagunk pontosabb megismerését. A szűkkörűségen, a zártságban túlmutatva olyan kultúra-fogalom tárul elénk, amely egyszerre gondolkodás- és életmód, viselkedés is.

Adódik a válasz a kötet elején feltett kérdésre: a kultúra nélkülözhetetlen az emberiség számára, annak minden elemét folyamatosan ápolni, fejleszteni, értelmezni szükséges és érdemes.

Maróti Andor eszmefuttatását alapos jegyzetanyaggal egészítette ki, biztatva az érdeklődőt, bátran vegye kezébe az általa említett szerzők műveit, mélyedjen el a különféle gondolkodásmódok megismerésében és adjon esélyt a szintézis-teremtésre önmaga számára.